

Dejavniki in ekonomske posledice nasilja odraslih otrok nad ostarelimi starši

Monika Klun

Namen prispevka:

Namen prispevka je pregledati literaturo o finančnih vidikih področij nasilja odraslih otrok nad starši in nasilja nad starejšimi.

Metode:

Prispevek temelji na pregledu literature in razpravi o dejavnikih ter ekonomskih posledicah nasilja odraslih otrok nad ostarelimi starši. Literatura je bila pridobljena s pomočjo različnih kombinacij po korenih ključnih besed, povezanih s tematiko: nasil*, star*, zlorab*, finan*, elder*, abus*, violen*, parent*, child* in econom*. Uporabljena je bila metoda snežne kepe.

Ugotovitve:

Natančne stroške, ki nastanejo kot posledica nasilja odraslih otrok nad starši, je težko oceniti. Povezava med nasiljem v družini in finančnimi stroški namreč ni preprosta. Dejavnika za to dejstvo lahko iščemo v neprijavljanju tovrstnih primerov in prepletanju več oblik nasilja. Tako se pogosto zgodi, da so stroški, ki so posledica ekonomskega nasilja, nemalokrat močno podcenjeni ali pa celo spregledani in se tako ne upoštevajo, ker so morda nastali vzporedno z dotično proučevano vrsto nasilja (npr. ob fizičnem nasilju). Zaradi nasilja odraslih otrok nad ostarelimi starši ne nastajajo zgolj kratkoročni, temveč tudi dolgoročni stroški, kar lahko vpliva na gospodarsko stabilnost države.

Omejitve/uporabnost:

Ugotovitve prispevka dajejo izhodišča za razpravo o oblikovanju programov za zmanjševanje nasilja odraslih otrok nad starši.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

To je prvi slovenski prispevek, ki povezuje finančni vidik nasilja nad starejšimi z nasiljem odraslih otrok nad starši. Prispevek je izhodišče za empirično študijo, ki bi lahko obravnavala finančni vidik nasilja odraslih otrok nad starši v Sloveniji.

UDK: 343.9:343.62-053.9

Ključne besede: nasilje, odrasli, otroci, starši, starejši, finance

Factors and economic consequences of violence toward elderly parents by adult children

Purpose:

The purpose of the paper is to review the literature on the financial aspects of violence toward parents by adult children and of elder abuse.

Design/Methods/Approach:

The paper is based on a literature review and discussion on the factors and economic consequences of violence toward elderly by adult children. The literature was obtained by various combination of root keywords related to the topic: *nasil**, *stare**, *zlorab**, *finan**, *elder**, *abus**, *violen**, *parent**, *child** and *econom**. The snowball research method was used.

Findings:

The exact cost of violence toward parents by their adult children is difficult to estimate. The link between domestic violence and financial costs is not simple. Factors behind this fact can be found in the underreporting of such cases and intertwining of several forms of violence. Thus, it often happens that the costs resulting from economic violence are often greatly underestimated or even overlooked and thus are not taken into account because they may have arisen in parallel with the type of studied violence (e.g. in the case of physical violence). Not only short-term but also long-term costs are caused by violence toward elderly parents by adult children. These costs can affect the economic stability of the country.

Research Limitations/Implications:

The findings of the paper provide a starting point for discussing the design of prevention programs in cases of violence toward parents by adult children.

Originality/Value:

This paper is the first of its kind in Slovenia that links the financial aspects of elder abuse and violence toward parents by adult children. The contribution is a starting point for an empirical study which could address only financial aspects of violence toward parents by adult children in Slovenia.

UDC: 343.9:343.62-053.9

Keywords: violence, adults, children, parents, elderly, finances

1 UVOD

Nasilje¹ odraslih otrok nad starši (angl. *adult child to parent abuse; violence toward parents by adult children*) bi lahko opredelili kot »enkratno, večkratno ali kontinuirano vedenje polnoletnega sina ali polnoletne hčere, zaradi katerega se biološki ali krušni starši počutijo ogrožene, ustraševane, nadzorovane ali napadene« (Klun in Frangež, 2019, str. 289). Omenjena problematika je ena izmed najmanj raziskanih oblik nasilja med družinskimi člani, vseeno pa lahko ugotovitve povezujemo s področjem nasilja nad starejšimi (Holt in Shon, 2016; Kanduč, 2001; Klun in Frangež, 2019; Nyugen Phan, n. d.). Nasilje nad starejšimi je namreč lahko hkrati tudi nasilje odraslih otrok nad starši, a ne vedno (Klun in Frangež, 2019).

1 Nasilje je v prispevku razumljeno kot vedenje ali dejanje, medtem ko se zloraba nanaša na vzorec poniževanja, nadziranja, ustraševanja, vključno z nasiljem, pri čemer gre za uporabo moči in nadzorovanje v vsakem odnosu, v katerem se pričakuje zaupanje (Neilson, 2004; World Health Organization, 2020).

V naslednjih desetletjih se bo delež starejših ljudi v celotnem prebivalstvu precej povečal, ker se bo upokojil velik delež t. i. »babyboom« generacije iz obdobja po drugi svetovni vojni. Delovno aktivno prebivalstvo bo zato bolj obremenjeno, saj bo moralo kriti socialne izdatke starajočega se prebivalstva za številne storitve, ki jih potrebuje (Eurostat, 2018). Dohodki v poznejšem obdobju življenja običajno upadajo, poleg tega pa stroški zdravstvene oskrbe in stroški vzdrževanja svojega doma pogosto presegajo finančna sredstva starejših. Zaradi nepripravljenosti na selitev tako večinoma živijo v svojih bivališčih. V tujini lahko živijo od dohodkov svojih potomcev, pri čemer delovno aktivni ljudje finančno in čustveno niso pripravljeni na to in pogosto ne (z)morejo prevzeti te skrbniške odgovornosti za svoje starše (Litwin in Sapir, 2009; Salomon, 2008 v Kerbler, 2012; Steinmetz, 1978).

Globalno gledano vse več starejših staršev živi s svojimi otroki (Rithcie et al., 2011), zato je mogoče pričakovati, da bo tudi nasilja odraslih otrok nad starši vse več. Finančna sredstva so lahko eden izmed dejavnikov, ki ovirajo dostop do institucionalne oskrbe starejših (Hlebec in Mali, 2013), zato lahko oskrba za starejšega člana pade na ramena družinskih članov. Ti nudijo pomoč pri vsakodnevnih dejavnostih (Acierno et al., 2010) ali zdravstvenih storitvah (Wolff et al., 2016), pri čemer pa lahko utrpijo pomembne finančne posledice, tako neposredne kot dolgoročne (gospodarska, pokojninska varnost) (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM), 2016). Wolff et al. (2016) ugotavljajo, da imajo laični izvajalci oskrbe, ki pomagajo starejšim osebam pri obvladovanju zdravstvenih težav, več finančnih težav kot skrbniki, ki ne pomagajo na področju zdravstvenega varstva. Pomanjkanje finančnih sredstev pa lahko vodi v zlorabo starejših (Kosberg in Nahmias, 1996 v Schiamberg in Gans, 1999).

Čas te obveznosti se pokriva tudi z obdobjem, ko se otroci poročijo, ustvarjajo družino in gradijo kariero (Steinmetz, 1978). Dandanes imajo tovrstni skrbniki večjo verjetnost, da bodo zaposleni s polnim ali delnim delovnim časom kot včasih, vendar so politike v večini držav ZDA take, da dopusti niso plačani, kar otežuje laičnim izvajalcem oskrbe oskrbnikom, da si vzamejo čas za oskrbo, še posebej izvajalcem z nizkimi dohodki (NASEM, 2016). Wolff et al. (2016) dodajajo, da so skrbniki (običajno odrasli otroci) posledično tudi manj delovno produktivni, kar kaže na to, da ima preučevano področje lahko tudi širši gospodarski vpliv. Odkar prevladuje družbeno pričakovanje, da naj bi ta odgovornost padla na ženske potomce, prekinitev njenih ciljev (npr. ustvarjanje družine, graditev kariere) lahko povzroči zamero do staršev. Družbena pričakovanja od ženskih potomcev, da skrbijo za ostarele starše, lahko povzročijo frustracijo in stres, saj si želijo ustvariti ali povečati lastno družino. To lahko ustvarja okoliščine za izvajanje nasilja nad starši (Steinmetz, 1978).

Nasilje nad starejšimi je raziskano predvsem s kriminološkega vidika, s poudarkom na dejavnikih tveganja, povezanih z žrtvijo (Pillemer et al., 2016). Opaža se torej manko raziskav o dejavnikih tveganja v povezavi s povzročiteljem, Ananias in Strydom (2014) pa dodajata, da je tudi premalo študij o zaščitnih dejavnikih pred zlorabo starejših. Podobno je stanje raziskav tudi na področju nasilja odraslih otrok nad starši. V tujini je to vprašanje večinoma proučevano s kriminološkega (npr. Johnson et al., 2018; Smith, 2015; Stratton in Moore, 2007;

Von Heydrich et al., 2012) in psihološkega ter psihiatričnega vidika v smislu raziskovanja zaznavanja otrokovega nasilnega vedenja staršev in procesov spopadanja z nasilnim vedenjem odraslega otroka (npr. Band-Winterstein, 2015; Band-Winterstein et al., 2015; Kageyama et al., 2018), medtem ko v Sloveniji tovrstna problematika (še) ni raziskana. Ne zadostno razumljeni dejavniki kot posledica kontradiktornih ugotovitev raziskav in odsotnost (ustrezne) teoretične podlage (Holt in Shon, 2016) vodijo v to, da je zahtevno oblikovati učinkovite preventivne programe. Ena izmed priorit, ki jih opažajo Pillemer, Burnes et al. (2016), je zato oblikovanje intervencijskih programov, ki imajo potencial, da preprečijo grdo ravnanje nad starejšimi. Krug et al. (2002) ugotavljajo tudi pomanjkanje študij o posledicah zlorab nad starejšimi. Pomanjkanje se vidi tudi pri raziskovanju finančnega vpliva. Podatki o stroškovni učinkovitosti različnih preventivnih programov in o katerih koli stroških, ki nastanejo zaradi intervencij v primerih zlorab nad starejšimi, namreč niso dostopni (Pillemer, Burnes et al., 2016). Poleg tega primanjkuje globalnih raziskav o povečanju izdatkov za zdravstveno oskrbo starejših zaradi zlorab (Stankunas et al., 2016).

Vidikov nasilja nad starejšimi oz. nasilja odraslih otrok nad starši je veliko. V članku se bomo osredotočili na finančni vidik. Poskusili bomo oceniti posledične stroške, ki se nanašajo na nasilje odraslih otrok nad starši. Pri tem se bomo navezovali na stroške, ki nastanejo kot posledica nasilja nad starejšimi. Sprva bomo razpravljali o tem, če zaradi finančnih težav v družini prihaja do nasilja odraslih otrok nad starši, nato pa bomo preučevano področje povezali z brezposelnostjo otrok in (posledičnim) skupnim bivanjem s starši. Razpravljali bomo še o tem, kolikšni so stroški, ki izhajajo iz nasilja nad starejšimi. Prispevek bomo zaključili z opisovanjem prepleta finančnega stanja in nasilja odraslih otrok nad starši ter načinov omejevanja razširjenosti omenjene oblike nasilja med družinskimi člani.

2 FINANČNI VIDIK CIKLA NASILJA V DRUŽINI

Avtorji (Euser et al., 2013; Sedlak et al., 2010; Tran et al., 2018; Tsui et al., 2006) v povezavi z nasiljem v družini poudarjajo vprašanje finančnega stanja, zato v nadaljevanju predstavljamo, kako finančni vidik vpliva na cikel nasilja v družini. Podrobneje finančni vidik omenjene tematike obravnavamo tako, da izhajamo iz družinskih pogojev, v katerih odraščajo otroci, tj. revščina oz. brezposelnost staršev, vplivi katerih, predvidevamo, so lahko potem vidni v odrasli dobi.

Tsui et al. (2006) ugotavljajo, da je eden izmed dejavnikov tveganja za nasilje med partnerjema brezposelnost moškega. Anderberg et al. (2013) dodajajo, da tudi brezposelnost žensk veča verjetnost nasilja med partnerjema, še posebej spolnega in fizičnega nasilja (Byrne et al., 1999). Podobno menijo Burlaka et al. (2017), in sicer, če je ženska zaposlena, ima manjšo verjetnost, da bo žrtev nasilja svojega partnerja. Dejavnika tveganja za nasilje med partnerjema sta torej lahko brezposelnost moškega ali brezposelnost ženske. Slednji dejavnik prispeva k neravnotežju v intimnem razmerju. Ženske, ki nimajo svojih dohodkov, se lahko počutijo omejene pri svojih odločitvah in imajo manjšo verjetnost, da bodo zapustile nasilnega partnerja. Povezavo med brezposelnostjo moškega in nasiljem v družini pa lahko razložimo z ekonomsko funkcijo moškega, ki ob

izgubi zaposlitve pod vprašaj postavlja predstavo o »pravi« moškosti (Burlaka et al., 2017; Kanduč, 2001).

Staggs in Riger (2005) dodajata, da imajo zlorabljene ženske manjšo možnost, da bodo dobile stalno službo kot ženske, ki niso žrtve zlorab svojega partnerja. To pomeni, da lahko nasilje med partnerjema vodi v brezposelnost. Ženske, ki so bile v svoji zgodovini žrtve nasilja partnerja in so živele pod pragom revščine, imajo tudi večjo verjetnost, da bodo spet padle v revščino po naslednjem spolnem ali fizičnem napadu (Byrne et al., 1999).

Shook Slack et al. (2004) menijo, da brezposelnost staršev povzroča stres, kar lahko povzroča večjo verjetnost uporabe telesnega kaznovanja kot način discipliniranja otroka. Margolis in Farran (1984) dodajata, da imajo brezposelni očetje trikrat večjo verjetnost, da bodo nasilni do svojih otrok, kot zaposleni očetje. Na drugi strani pa Raissian (2015) ugotavlja, da večanje stopnje brezposelnosti do neke meje povzroči upad razširjenosti zlorab nad otroki, nato pa začne premo sorazmerno naraščati s stopnjo brezposelnosti. Brezposelnost je zato lahko dejavnik tveganja in zaščitni dejavnik zlorab nad otroki. Tran et al. (2018) menijo, da brezposelnost starša in nizki socialnoekonomski status lahko večata verjetnost za določene oblike neposredne in posredne viktimizacije otroka. Ugotavljajo, da omenjena dejavnika manjšata verjetnost, da bo otrok žrtev čustvene zlorabe, hkrati pa povečujeta verjetnost za spolno zlorabo otroka in za to, da bo priča psihičnemu nasilju med staršema. Sedlak et al. (2010) dodajo, da imajo otroci v družinah z nizkim socioekonomskim statusom trikrat večjo verjetnost, da bodo zlorabljeni, kot otroci, ki ne živijo v takšnih družinah. Barrett et al. (2014) ugotavljajo še, da imajo moški, ki so bili žrtve spolne zlorabe v otroštvu, večjo verjetnost, da prihajajo iz družin z nizkim socialnoekonomskim statusom, v primerjavi z moškimi, ki v otroštvu niso bili žrtve. Razlik med ženskami, ki so bile in ki niso bile žrtve nasilja v otroštvu, v socialnoekonomskem statusu družine ni bilo.

Poleg opisanih povezav med revščino in nasiljem med partnerjema ter revščino in zlorabami otrok pa obstaja povezava tudi med nasiljem med partnerjema in zlorabami otrok. Tako se pogosto zgodi, da je otrok priča nasilju med staršema in tudi žrtev zlorabe nad njim v isti družini (Chan, 2011). Edleson (1999) na podlagi pregleda študij ocenjuje, da v 30 % do 60 % družin, v kateri pride do nasilja med partnerjema ali nasilja nad otrokom, pride tudi do nasilja nad otrokom (v primeru nasilja med partnerjema) ali nasilja med partnerjema (v primeru nasilja nad otrokom).

Lee et al. (2004) ugotavljajo, da je prisotnost fizičnega nasilja v družini statistično pomemben dejavnik tveganja za maltretiranje otroka. Podobno ugotavljajo Dong, Anda et al. (2004), ki menijo, da je verjetnost za fizično nasilje nad otrokom večja v družinah, kjer je prisotno nasilje v družini, kot v družinah, kjer tega nasilja ni. Ocenjujejo, da je razširjenost fizičnega nasilja nad otrokom, kjer je prisotno tudi nasilje med partnerjema 58 %, medtem ko je razširjenost fizičnega nasilja nad otrokom v družinah, kjer nasilja med staršema ni, 22 %. Tajima (2000) dodaja, da prisotnost nasilja med partnerjema povečuje verjetnost za zlorabo nad otrokom za približno 70 %, medtem pa Appel in Holden (1998) na podlagi pregleda literature ocenjujeta, da ima 6 % otrok v ZDA večjo verjetnost, da bodo žrtve fizičnega nasilja v družinah, kjer pride do nasilja med partnerjema. Berger

(2005) dodaja, da je v družinah, kjer je prisotno nasilje moža nad ženo, 14 % večja verjetnost za nasilje nad otrokom.

Appel in Holden (1988) sta identificirala pet možnih družinskih dinamik, ko se nasilje med partnerjema dogaja hkrati z nasiljem nad otrokom:

- a) situacije, ko je mož nasilen do žene in otroka²;
- b) situacije, ko je mož nasilen do žene, žena pa se »znaša« nad otrokom. Otrok je v tem primeru prejemnik (ne)namerne agresije, ki je posledica nasilja med partnerjema;
- c) situacije, ko je mož nasilen do žene in otroka, poleg tega pa nasilje nad otrokom izvaja tudi mama;
- d) situacije, ko nasilje med partnerjema poteka v obe smeri med zakoncema, nasilje nad otrokom pa izvajata oba starša in
- e) situacije, ko nasilje med partnerjema poteka v obe smeri med zakoncema, nasilje nad otrokom izvajata oba starša, poleg tega pa je tudi otrok nasilen do starša.

Nasilje mladoletnega otroka nad starši je tako lahko povezano z njegovo neposredno in posredno viktimizacijo, ki je posledica nasilja med staršema (Cottrell, 2001). McCloskey in Lichter (2003) nadaljujeta, da je treba upoštevati starost otroka. Če je otrok, ko je posredno viktimiziran, star več kot 18 let, ima večjo verjetnost, da postane nasilen do svojih staršev, kot če je posredno viktimiziran v obdobju do polnoletnosti. Poleg tega Contreras in Cano (2016) ugotavljata, da mladostniki v družinah, kjer je prisotno nasilje med staršema, kasneje z večjo verjetnostjo izvajajo nasilje nad svojimi starši kot tisti mladostniki, ki niso trpeli zaradi nasilja v družini. Kako močen je cikel nasilja, ostaja nejasno (McCloskey in Lichter, 2003), saj sta Harbin in Madden (1979) v raziskavi ugotovila, da je nasilje otroka nad staršem lahko tudi edini pojav nasilja v družini.

Enega izmed dejavnikov za pojav nasilja mladoletnih otrok nad starši lahko najdemo v revščini. Odraščanje v revščini je namreč za otroka stresno. Mladi, ki odrasčajo v družinah z nizkim socialnoekonomskim statusom, trpijo zaradi splošnega pomanjkanja. To v njih ustvarja frustracije, jezo in nezadovoljstvo, pri čemer lahko otrok omenjene negativne občutke usmerja proti staršem. Condry in Miles (2013) dodajata, da se nasilje mladoletnih otrok nad starši bolj verjetno pojavlja v družinah z nizkim socialnoekonomskim statusom kot v družinah z višjim socialnoekonomskim statusom. Vendar pa na drugi strani Paulson et al. (1990) ugotavljajo, da med nasiljem mladoletnih otrok nad starši in socialnoekonomskim statusom v družini ni statistično pomembnih povezav. Trend kaže, da taki otroci bolj verjetno prihajajo iz srednjih in visokih kot iz nižjih socialnoekonomskih razredov. Protislovnost ugotovitev torej kaže na kompleksne povezanosti med socialnoekonomskim statusom v družini in nasiljem nad starši.

Revščina v otroštvu povečuje tudi verjetnost prestopništva v adolescenci³ (Jarjoura et al., 2002). V splošnem prestopništvo v adolescenci povečuje verjetnost antisocialnega vedenja v odrasli dobi (Lanctot et al., 2007), medtem pa stopnja nasilja otrok nad starši z naraščajočimi leti povzročitelja pada (Ulman in Straus

2 Appel in Holden (1988) menita, da prva dinamika predstavlja »stereotipno« podobo nasilja v družini.

3 Wright et al. (1999) dodajajo, da lahko visok socialnoekonomski status vodi tudi v delinkventnost.

2003). Raziskav, ki bi kazale morebitno povezavo med nasiljem mladoletnih otrok nad starši in nasiljem nad starši v odrasli dobi otroka, nismo našli. Zgolj domnevamo lahko, da tovrstna povezanost obstaja, saj Von Heydrich et al. (2012) menijo, da je zloraba odraslih otrok nad starši včasih nadaljevanje dolgotrajnih vzorcev fizične ali čustvene zlorabe v družini.

3 DRUGI DEJAVNIKI IN EKONOMSKE POSLEDICE NASILJA NAD STAREJŠIMI OZ. NASILJA ODRASLIH OTROK NAD STARŠI

Za pojasnitev nasilja nad starejšimi oziroma nasilja odraslih otrok nad starši in razumevanje posledic tovrstne problematike so pomembni tudi drugi dejavniki, katerih skupni imenovalac lahko tiči v finančnih pogojih (npr. Peterson et al., 2014; Von Heydrich et al., 2012), zato v nadaljevanju predstavljamo dejavnika življenja v skupnosti in brezposelnosti potomcev. Predstavljeni so tudi stroški države, ki nastanejo zaradi nasilja nad starejšimi oz. nasilja odraslih otrok nad starši.

Med dejavnike, zakaj prihaja do nasilja nad starejšimi, Lachs et al. (1997) umeščajo skupno življenje z otroki, kar bi lahko deloma razložilo ugotovitev, da so najpogostejši povzročitelji grdega ravnanja nad starejšimi njihovi odrasli otroci (Lachs et al., 1997; Peterson et al. 2014; Storey in Perka, 2018). V letu 2018 so bila v Sloveniji prvič zabeležena gospodinjstva, v katerih je živelo pet zaporednih generacij (tri gospodinjstva). Najstarejši otroci, ki so živeli z obema staršema, so bili stari 71 let (Statistični urad RS, 2018). Povprečno živi največ otrok v družinah poročenih staršev, povprečna starost otrok pa je v letu 2015 že presegala prag polnoletnosti (Statistični urad RS, 2015). Povprečna starost otrok, ki živijo s starši, se povečuje; 1. januarja 2018 je znašala 19,1 leta (pred tremi leti 18,3 leta) (Statistični urad RS, 2018).

Clemens in Axelson (1985) sta na podlagi raziskave, v katero sta vključila 39 staršev, katerih otroci so živeli z njimi, ugotovili, da je povprečna starost otrok 20 let, najpogostejši razlog za življenje v skupnem gospodinjstvu pa so finančne težave otrok. Harbin in Madden (1979) sta na vzorcu 28 družin ugotovila, da večina otrok, ki izvaja nasilje nad svojimi starši, živi s starši in so ekonomsko odvisni od njih. Von Heydrich et al. (2012) dodajo, da 25 % starejših poroča, da imajo njihovi otroci težave s pridobitvijo zaposlitve ($n = 203$). Spencer (1996) meni, da imajo družinski člani pogosto težave z denarjem, ki so neredko povezane z brezposelnostjo. Kopčavar Guček (2015) pravi, da je eden izmed glavnih dejavnikov nasilja nad starejšimi ženskami brezposelnost odraslih otrok, medtem ko je Zielinski v raziskavi (2009) ugotovil, da je brezposelnost odraslih otrok lahko povezana z nasiljem v njihovem otroštvu. Pri odraslih, ki so bili žrtve nasilja v otroštvu, je obstajala dvakrat večja verjetnost, da so bili v času izvajanja raziskave brezposelni, kot odrasli, ki niso imeli izkušenj žrtve nasilja. To je bilo toliko bolj izrazito, če so bili žrtve fizičnega nasilja. Poleg tega so imeli odrasli, ki so bili v otroštvu žrtve več kot ene oblike nasilja v družini, trikrat večjo verjetnost, da so odraščali v revščini, kot odrasli, ki v otroštvu niso bili žrtve več kot ene oblike nasilja (Zielinski, 2009). Spencer (1996) ugotavlja, da starejši tako pogosto menijo, da so odgovorni za nudenje finančne podpore družinskim članom, npr.

da starš misli, da mora del svoje pokojnine dajati otroku, ker je brezposeln (Hvalič Touzery in Felicijan, 2003). 83 % starejših ($n = 200$) je poročalo, da so ali pa še vedno finančno pomagajo odraslim otrokom ali vnukom. Redko pa se zgodi, čeprav se, da bi otroci finančno pomagali svojim staršem (Spencer, 1996).

Revščina tako lahko pripomore k temu, da si mnogi posamezniki delijo isti dom, kar lahko veča možnosti za finančno zlorabo nad starejšimi (Peterson et al., 2014). Von Heydrich et al. (2012) menijo, da finančni pritisk otroka slabša kakovost odnosov s starši in veča verjetnost fizične zlorabe odraslega otroka nad staršem. Finančne težave otroka lahko vodijo tudi v finančno izkoriščanje starša. Podobno menijo Gil et al. (2014), ki navajajo, da finančna odvisnost odraslega otroka od družine lahko vodi v poslabšanje družinskih odnosov in v skrajnih primerih lahko vodi do nasilja. Kosberg (1988) opozarja, da revščina in brezposelnost nista dejavnika, ki povzročata nasilje nad starejšimi, sta pa dejavnika, ki lahko prispevata k njegovi (povečani) verjetnosti.

Študije o razširjenosti nasilja nad starejšimi, ki vključujejo vse oblike nasilja skupaj (npr. Burnes et al., 2015; Gil et al., 2014), kažejo, da se razširjenost giblje med 5 % in 10 %. Raziskave o razširjenosti »trpijo« zaradi različnih (preveč širokih, nejasnih) definicij in različne metodologije (Pillemer et al., 2016), zato je pri primerjavi med študijami potrebna previdnost. Kazalnike za previdnost lahko vidimo tudi v opredeljevanju najpogostejših oblik nasilja nad starejšimi. Medtem ko Pillemer in Finkelhor (1988) trdita, da je to fizično nasilje, Giraldo-Rodríguez in Rosas-Carrasco (2012) ocenjujeta, da je najbolj razširjeno psihično nasilje. Choi in Mayer (2000) menita, da je najpogostejša oblika zlorab nad starejšimi ekonomsko nasilje. Ne glede na to, za katero obliko nasilja so starejši najbolj dovzetni, pa Dong, Simon et al. (2011) poudarjajo, da tovrstni prijavljeni primeri predstavljajo le vrh ledene gore. Prijavljen je namreč vsak 24. primer (Lifespan of Greater Rochester, 2011), pri čemer pa je po mnenju Dong, Simon et al. (2011) veliko hujših primerov nasilja nad starejšimi, ki niso zaznani in niso deležni ustreznega ukrepanja in obravnave.

Posledice (fizičnega) nasilja nad starejšimi so lahko še posebej resne. Starejši so namreč fizično šibkejši in bolj ranljivi kot mladi odrasli, njihove kosti so bolj krhke in okrevanje traja dlje časa. Tudi relativno majhna poškodba lahko povzroči resno in trajno škodo (Krug et al., 2002). Modrice, ki se pojavijo kot posledica fizičnega nasilja, so pogosto velike (večje od 5 cm) (Wiglesworth et al., 2009). Neposredni zdravstveni stroški, povezani s poškodbami zaradi nasilja nad starejšimi, so v Združenih državah Amerike ocenjeni nad 5,3 milijarde ameriških dolarjev na leto (Fullin et al., 1994 v Mouton et al., 2004). Pri organizaciji MetLife (2009) na drugi strani ocenjujejo, da so stroški za zdravstveno oskrbo in drugi storitveni stroški za žrtve nasilja nad starejšimi najmanj 13 milijonov na leto.

Veliko starejših se preživlja s pomočjo omejenih dohodkov, tako da ima lahko izguba tudi majhne količine denarja pomemben vpliv na njihovo preživetje (Krug et al., 2002). Ekonomsko nasilje ali finančno izkoriščanje lahko negativno vpliva na ekonomsko varnost starejših in krha njihovo ekonomsko neodvisnost. Ekonomske izgube za žrtve finančnih zlorab so ocenjene na najmanj 2,6 milijarde ameriških dolarjev na leto (MetLife, 2009). Brent (2015) na podlagi raziskave, v katero je bilo vključenih 45 primerov ekonomskih zlorab nad starejšimi, ugotavlja,

da je povprečna finančna izguba 2.547 ameriških dolarjev. Gunther (2011) na podlagi raziskave 52 primerov finančnega izkoriščanja starejših ocenjuje, da so starejši skupno izgubili 4.766.196 ameriških dolarjev, povprečna izguba na primer pa je znašala 91.658 ameriških dolarjev. V splošnem se ocenjuje, da so v letu 2011 v Utahu starejši zaradi finančnega izkoriščanja izgubili 48 do 210 milijonov ameriških dolarjev (Gunther, 2011). Spencer (1996) dodaja, da količina denarja kot posledica finančnih zlorab nad starejšimi obsega nekaj tisoč ameriških dolarjev v vsakem primeru. Na podlagi analize 16 primerov finančnih zlorab nad starejšimi je bilo ocenjeno, da so v povprečju starejši izgubili 20.000 ameriških dolarjev, skupno pa so izgubili približno 675.000.000 ameriških dolarjev. Jackson (2009) je na podlagi analize 58 poročil finančnih zlorab ocenil, da so skupno starejši izgubili 14.052.641 ameriških dolarjev, v povprečju v posameznem primeru finančne zlorabe pa je starejša oseba izgubila 242.287 ameriških dolarjev. Posledice zmanjšane fizične, funkcionalne, mentalne in ekonomske zmogljivosti starejših večajo verjetnost za prezgodnjo institucionalizacijo in smrt ter/ali splošno slabšo kakovost življenja in dobrega počutja (Choi in Mayer, 2000). V tem kontekstu gre za »skrite stroške«, ki pa jih je težko ali nemogoče oceniti (Jackson, 2009).

Skupni stroški ekonomskega nasilja nad starejšimi (policija, podporne storitve, sodišča) so na podlagi analize 58 poročil primerov ekonomskih zlorab nad starejšimi za obdobje 2007 do 2008 ocenjeni na najmanj 1,8 milijarde ameriških dolarjev in največ 5,8 milijarde ameriških dolarjev (Jackson, 2009). Ena izmed študij primera fizičnega nasilja odrasle hčere nad svojo mater kaže, da so bili stroški primera ocenjeni na najmanj 4.882 ameriških dolarjev. Gre za majhen znesek, ker večina ocen stroškov ni bila dostopna. V nadaljevanju naštevamo stroške, ki izhajajo iz omenjenega primera (Jackson, 2009): klici na policijo (trikrat): stroški so neznani; nujni zdravstveni klic: 930 ameriških dolarjev; vstop v bolnišnico: 3.622 ameriških dolarjev; trije obiski zdravnikov: 90 ameriških dolarjev; farmacevtski stroški: stroški so neznani; tri svetovalne seje: 180 ameriških dolarjev; stanovanje v sili: stroški so neznani; pomoč pri zaščiti: stroški so neznani; sodni stroški: stroški so neznani.

Medtem ko primeri zlorab nad starejšimi naraščajo, postajajo vse bolj zapleteni, pa znesek denarja, namenjen za to področje, ostaja enak ali pa se celo zmanjšuje. V proračunskem letu 2009 so v sedmih federalnih agencijah v ZDA skupno porabili 11,9 milijona ameriških dolarjev v dejavnosti pravosodja na področju zlorab nad starejšimi. V tistem letu so nacionalni inštituti za zdravje porabili 1,1 milijona ameriških dolarjev za raziskave o zlorabi starejših. Centri za nadzor in preprečevanje bolezni so v te namene porabili 50.000 ameriških dolarjev (Government Accountability Office, 2011). Connolly (2012) ocenjuje, da je letno porabljenih 2,35 milijona ameriških dolarjev za raziskave o zlorabah nad starejšimi, za kar meni, da je malo.

Koliko torej znašajo celotni stroški, ki izhajajo iz nasilja nad starejšimi? Connolly (2012) meni, da so za odgovor na to vrzel potrebne dodatne raziskave, predvideva pa, da lahko govorimo o več milijardah ameriških dolarjev.

Brent (2015) poudarja, da bolj, kot je resno kaznivo dejanje, večja je pripravljenost žrtev za pregon in večji so stroški, vendar pa so stroški odvisni tudi od vrste zlorab (Jackson, 2009). Menimo, da na to vpliva tudi ugotovitev,

da se zlorabe največkrat pojavljajo v paru ali pa celo v več oblikah hkrati (Hvalič Touzery in Felicijan, 2003). Gunther (2011) dodaja, da so starejši, ki so žrtve fizične zlorabe, pogosto tudi žrtve finančnega izkoriščanja. Government Accountability Office (2011) ugotavlja tudi, da državni tožilci pogosto niso pripravljeni preganjati primerov zlorab starejših ali pa jih ne morejo preganjati. Pridobivanje pomoči od organov kazenskega pravosodja v omenjenih primerih je tako ocenjeno kot (zelo) velik izziv. Malo, če sploh, je primerov, ki so posredovani policiji in se potem ti primeri tudi preganjajo.

Med dejavnike, ki večajo stroške v primerih nasilja nad starejšimi, Gunther (2011) umešča demenco, mentalne disfunkcije in pomoč pri upravljanju s svojimi finančnimi sredstvi. Žrtve, ki se soočajo z naštetimi težavami, namreč izgubijo več denarja kot tiste žrtve, ki omenjenih težav nimajo. V študiji ugotavlja, da je v polovici primerov finančnih zlorab ($n = 52$) bila vključena žrtev, ki je potrebovala pomoč pri upravljanju s svojimi finančnimi sredstvi. Povprečna izguba denarja v teh primerih je bila 124.710, medtem ko je bila povprečna izguba pri žrtvah, ki tovrstne pomoči niso potrebovale, 57.771 ameriških dolarjev. Žrtve z demenco so povprečno izgubile 117.414 ameriških dolarjev, žrtve, ki niso bile dementne, pa 81.216 ameriških dolarjev. Povprečno so starejši izgubili 261.785 ameriških dolarjev, če je bil povzročitelj nasilja otrok. Če povzročitelj ni bil otrok, je povprečna izguba znašala 65.139 ameriških dolarjev. Če so bili prisotni prepiri v družini, je bila izguba 128.502 ameriških dolarjev, če prepiri niso bili prisotni, je bila izguba za starejšega 80.888 ameriških dolarjev. Če se je žrtev nanašala na fizično pomoč povzročitelja, je bila izguba 130.114 ameriških dolarjev, če se pa ni, je bila izguba 75.045 ameriških dolarjev (Gunther, 2011).

Opaziti je, da so »vidni stroški« nasilja nad starejšimi oz. nasilja odraslih otrok nad starši precejšnji. Vidimo, da dinamika tovrstne tematike ni preprosta, ravno nasprotno. Nizka stopnja pripravljenosti za prijavo, »skriti« stroški (npr. nižja kakovost življenja) in istočasen preplet več oblik nasilja (npr. finančno in duševno nasilje) so samo nekateri izmed kazalnikov, ki nakazujejo, da gre za večplastno težavo, ki zahteva sodelovanje med skupnostjo in državnimi organi.

4 ZAKLJUČEK

Vidikov nasilja nad starejšimi oz. nasilja odraslih otrok nad starši je veliko. V članku smo se osredotočili na finančni vidik, pri čemer na področju nasilja odraslih otrok nad starši nismo zasledili raziskav, ki bi pokazale stroške, ki nastanejo zaradi tovrstne problematike. V prispevku smo poskušali povezati stroške, ki izhajajo iz nasilja odraslih otrok nad starši s stroški, ki nastanejo zaradi nasilja nad starejšimi. Finančni vidik omenjene tematike smo obravnavali tako, da smo izhajali iz družinskih pogojev, v katerih odraščajo otroci, tj. revščina oz. brezposelnost staršev, vplivi katerih, predvidevamo, so lahko potem vidni v odrasli dobi otroka.

Menimo, da je natančne stroške, ki nastanejo kot posledica nasilja odraslih otrok nad starši, težko oceniti. Povezava med nasiljem v družini in finančnimi stroški namreč ni preprosta. Pogosto gre za preplet več oblik nasilja hkrati (npr. Hudson, 1991; Naughton et al., 2012), zato menimo, da so znani stroški npr. zaradi

ekonomskih zlorab (npr. Jackson, 2009) močno podcenjeni, saj se ne upoštevajo stroški, ki so mogoče nastajali vzporedno z dotično proučevano vrsto zlorabe, zaradi npr. fizične zlorabe. Podcenjevanje posledičnih stroškov je pogojeno tudi z neprijavljanjem primerov nasilja odraslih otrok nad starši (npr. Smith, 2015).

Ne gre spregledati, da zaradi nasilja otrok nad starejšimi ne nastajajo zgolj kratkoročni, temveč tudi dolgoročni stroški. V tem primeru bi lahko govorili o ciklu nasilja v povezavi s finančnimi pritiski. Zaradi oskrbe za starša oz. finančnih pritiskov lahko začne odrasel otrok zlorabljati alkohol in izvajati nasilje nad staršem (npr. Milavec Kapun, 2015). Anetzberger et al. (1994) menijo, da povzročitelji nasilja nad svojimi starši lahko začnejo zlorabljati alkohol, da pozabijo na težave, ki jih imajo s staršem, Von Heydrich et al. (2012) pa dodajajo, da težave odraslega otroka, kot je zloraba alkohola, lahko večajo verjetnost za fizično nasilje nad svojim staršem. Predvidevamo, da je včasih povzročitelju potrebna tudi strokovna pomoč (npr. za odvajanje od alkohola), zato preneha s svojo zaposlitvijo. To lahko kasneje zaradi svoje zgodovine težko ponovno dobi. (Dodatno) finančno breme zanj tako lahko prevzame drug družinski član ali partner in ta finančni pritisk lahko spet ustvarja okoliščine za izvajanje nasilja.

Še en kazalnik zapletenosti narave nasilja nad starejšimi, ki lahko izvira iz slabšega finančnega stanja v družini, je v tem, da le-to lahko onemogoča, da bi bila starejša oseba v oskrbi zdravstvenih delavcev ali pa starejši ljudje ne morejo priti do prostega mesta v domovih za ostarele zaradi dolgih čakalnih vrst (npr. Hlebec in Mali, 2013). Ko oseba pride do prostega mesta, se lahko zgodi, da ga kasneje otrok zaradi finančnih razlogov vzame iz doma, kar lahko zaradi delovne obremenjenosti vodi do nasilja nad starejšim (Cukut Krilić in Vah Jevšnik, 2016), ali pa je v domu deležen neprimerne obravnave članov družine ali zdravstvenega osebja (Milavec Kapun, 2014). Zdravstveno osebje v domovih za nego starejših ljudi je lahko pod stresom (npr. zaradi delovne preobremenjenosti, pomanjkanja kadra), kar lahko vodi v viktimizacijo oskrbovancev (Goergen, 2001).

Najboljši način za zmanjšanje fizičnih, duševnih in finančnih stroškov starejših oseb in posledično stroškov skrbništva, policije, pravnih, zdravstvenih in socialnih sistemov je omejevanje nasilja. Treba je zagotoviti zgodnje posege, kadar je zloraba prva, tako se namreč nasilje ne bi stopnjevalo in stroški ne povečevali. Eden izmed načinov zmanjšanja stroškov je ozaveščanje javnosti o preučevani problematiki. Ocenjeno je, da bi se za obdobje med 2007 in 2008 z zmanjšanjem razširjenosti nasilja nad starejšimi za 1 %, prihranilo med 0,7 in 1,1 milijarde ameriških dolarjev stroškov. Samo zaradi sprejema v bolnišnico bi privarčevali približno 3,8 milijona ameriških dolarjev (Jackson, 2009). Na drugi strani pa bi se z ozaveščanjem stroški lahko tudi povečali. V organizaciji MetLife (2011) namreč ugotavljajo, da se je od 2008 do 2010 povečalo število novic v medijih o finančnih zlorabah nad starejšimi. Opozarjajo, da večje ozaveščanje lahko odraža dvoje: ali so začele žrtve o zlorabah več govoriti, ali pa se je povečalo število pregonov tovrstnih primerov.

Stroški, ki izhajajo iz nasilja nad starejšimi, so precejšnji, skoraj nemogoče pa je podlagi teh sklepati na stroške primerov nasilja odraslih otrok starši, saj so v pomanjkanju študije, ki bi pokazale, kolikšna je razširjenost omenjene oblike nasilja (Payne, 2011; Pillemer in Suitor, 1988). Ugotavljamo torej pomanjkanje

študij, ki bi proučevale, kolikšni so stroški zgolj zaradi primerov nasilja odraslih otrok nad starši. V prihodnosti bi zato bile lahko izvedene študije, ki bi dale uvid v npr. stroške posegov, sodne stroške, stroške začasnih namestitvev in stroške zdravljenja žrtev (in povzročiteljev). Raziskovanje omenjenih vrzeli bi lahko prispevalo k ocenitvi razlik med stroški proaktivnega delovanja v smeri zmanjševanja omenjene problematike in reaktivnega dela tovrstnih kaznivih dejanj. Tako bi se torej lažje določilo, katere ukrepe je s finančnega vidika smiselno izvajati.

Hvalič Touzery in Felicijan (2003) ugotavljata, da je v Sloveniji najpogostejša oblika nasilja nad starejšimi finančna zloraba, najpogostejši povzročitelji pa so odrasli otroci. Vprašanja, ki se nam odpirajo v povezavi s preučevanim področjem, so: Kje v Sloveniji živijo mladi? Če živijo s starši, je to posledica njihove brezposelnosti? Kaj je povod te brezposelnosti? Je premalo delovnih mest ali gre za posledico preveč/premalo izobražene mladine? Kako se preživljajo? Delajo na črno? Imajo že svoje družine? Če da in če hkrati skrbijo še za svoje starše, kako te dejavnosti med seboj uskladijo? Do koliko primerov nasilja nad starši pride v institucionalnih ustanovah? Kdo plačuje stroške institucionalne oskrbe?

Pri odgovarjanju na omenjena vprašanja in zmanjševanju preučevane tematike imajo pomembno vlogo institucije, kot so policija, Centri za socialno delo (CSD) in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZEM). Slednji organ bi lahko zagotovil večje število delovnih mest, CSD in policija pa bi lahko namenila večjo pozornost na prvo dejanje nasilja v družini (tj. nasilje med partnerjema) in upoštevala, da gre v primerih nasilja odraslih nad starši lahko za preplet več dejavnikov (npr. Von Heydrich et al., 2012). Glede na to, da lahko starši (s svojo pokojnino) preživljajo sebe in otroke (Spencer, 1996), bi lahko MDDSZEM zagotovil višje pokojnine, kar bi starejšim morebiti olajšalo tudi plačevanje domov za starejše občane. V Sloveniji lahko vsak starostnik, ne glede na znesek pokojnine, dobi namestitev v domu za starejše občane. Če nima dovolj sredstev, mu pomagajo svojci, ki morajo zanj skrbeti. Ti se lahko odrečejo dedovanju in dediščino (nepremičnine) upravlja CSD, ki iz tega plačuje oskrbo v domu za starejše občane. Če starostnik nima nobenega imetja, oskrbo v celoti plačuje občina. Težava nastane, ko oslabei starš potrebuje pomoč (namestitev v domu za starejše občane), svojci pa želijo dediščino. Ne gre spregledati tudi tega, da je za Slovenijo značilna visoka lastniška zasedenost stanovanj (Kerbler, 2012) in močna navezanost na svoje (pre)velike hiše in stanovanja (Kerbler et al., 2017). Tako enega izmed ukrepov vidimo tudi v tem, da, če starejši nima zadostnih sredstev, da bi si plačeval institucionalno bivanje, hkrati pa ima finančne težave tudi otrok (in si želi dedovanja), bi stroške institucionalne oskrbe plačala država.

Kopčavar Guček (2015) poudarja še vlogo zdravstva in nevladnih organizacij, Habjanič in Lahe (2012) pa dodajata, da bi morala biti zakonodaja bolj usmerjena v starejšo populacijo ljudi. Menita, da bi se morale izvajati poizvedbe o družinskih članih, o uživanju alkohola in o tem, ali imajo otroci službe oz. ali so finančno odvisni od staršev. Opisani predlogi bi lahko zmanjšali razširjenost nasilja odraslih otrok nad starši, posledično pa tudi stroške tovrstnih kaznivih dejanj, kar bi vodilo k močnejšemu gospodarstvu države.

UPORABLJENI VIRI

- Acierno, R., Hernandez, M. A., Amstadter, A. B., Resnick, H. S., Steve, K., Muzzy, W. in Kilpatrick, D. G. (2010). Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The national elder mistreatment study. *American Journal of Public Health*, 100(2), 292–297.
- Ananias, J. in Strydom, H. (2014). Factors contributing to elder abuse and neglect in the informal caregiving setting. *Social Work/Maatskaplike Werk*, 50(2), 268–284.
- Anderberg, D., Rainer, H., Wadsworth, J. in Wilson, T. (2013). Unemployment and domestic violence: Theory and evidence. *Economic Journal*, 126(597), 1947–1979.
- Anetzberger, G. J., Korbin, J. E. in Austin, C. (1994). Alcoholism and elder abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 9(2), 184–193.
- Appel, A. E. in Holden, G. W. (1998). The co-occurrence of spouse and physical child abuse: A review and appraisal. *Journal of Family Psychology*, 12(4), 578–599.
- Band-Winterstein, T. (2015). Whose suffering is this? Narratives of adult children and parents in long-term abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 30(2), 123–133.
- Band-Winterstein, T., Avieli, H. in Smeloy, Y. (2015). »He is still my son«: Aging and living in the shadow of an abusive adult child with mental disorder. V S. R. Maxwell in S. L. Blair (ur.), *Contemporary perspectives in family research. Vol. 9: Violence and crime in the family: Patterns, causes, and consequences* (str. 153–176). Emerald.
- Barrett, A., Kamiya, Y. in O'Sullivan, V. (2014). Childhood sexual abuse and later-life economic consequences. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 53, 10–16.
- Berger, L. M. (2005). Income, family characteristics, and physical violence toward children. *Child Abuse and Neglect*, 29(2), 107–133.
- Brent, R. J. (2015). Valuing the prevention of elder abuse. *Applied Economics*, 47(58), 6362–6373.
- Burlaka, V., Grogan-Kaylor, A., Savchuk, O. in Graham-Bermann, S. A. (2017). The relationship between family, parent, and child characteristics and intimate partner violence (IPV) among Ukrainian mothers. *Psychology of Violence*, 7(3), 469–477.
- Burnes, D., Pillemer, K., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Berman, J., Cook, A. M., Shukoff, D., Brownell, P., Powell, M., Salamone, A. in Lachs, M. S. (2015). Prevalence of and risk factors for elder abuse and neglect in the community: A population-based study. *Journal of the American Geriatrics Society*, 63(9), 1906–1912.
- Byrne, C. A., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Best, C. L. in Saunders, B. E. (1999). The socioeconomic impact of interpersonal violence on women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(3), 362–366.
- Chan, K. L. (2011). Children exposed to child maltreatment and intimate partner violence: A study of co-occurrence among Hong Kong Chinese families. *Child Abuse and Neglect*, 35(7), 532–542.

- Choi, N. G. in Mayer, J. (2000). Elder abuse, neglect, and exploitation. *Journal of Gerontological Social Work*, 33(2), 5–25.
- Clemens, A. W. in Axelson, L. J. (1985). The not-so-empty-nest: The return of the fledgling adult. *Family relations*, 34(2), 259–264.
- Condry, R. in Miles, C. (2013). Adolescent to parent violence: Framing and mapping a hidden problem. *Criminology and Criminal Justice*, 14(3), 257–275.
- Connolly, M. (2012). High-cost blind spot. *Public Policy and Aging Report*, 22(1), 8–16.
- Contreras, L. in Cano, M. C. (2016). Child-to-parent violence: The role of exposure to violence and its relationship to social-cognitive processing. *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 8(2), 43–50.
- Cottrell, B. (2001). *Parent abuse: The abuse of parents by their teenage children*. The National Clearinghouse on Family Violence.
- Cukut Krilić, S. in Vah Jevšnik, M. (2016). Kompleksnost obravnave nasilja v družini nad starejšimi osebami. V S. Cukut Krilić in D. Knežević Hočevar (ur.), *Zdravstvo – pomemben člen pri preprečevanju nasilja v družini* (str. 20–26). Zdravniška zbornica Slovenije.
- Dong, M., Anda, R. F., Felitti, V. J., Dube, S. R., Williamson, D. F., Thompson, T. J., Loo, C. M. in Giles, W. H. (2004). The interrelatedness of multiple forms of childhood abuse, neglect, and household dysfunction. *Child Abuse and Neglect*, 28(7), 771–784.
- Dong, X. Q., Simon, M. A., Beck, T. T., Farran, C., McCann, J. J., Mendes de Leon, C. F., Laumann, E. in Evans, D. A. (2011). Elder abuse and mortality: The role of psychological and social wellbeing. *Gerontology*, 57(6), 549–558.
- Edleson, J. L. (1999). The overlap between child maltreatment and woman battering. *Violence Against Women*, 5(2), 134–154.
- Eurostat. (2018). *Struktura in staranje prebivalstva*. Pridobljeno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/sl
- Euser, S., Alink, L. R. A., Pannebakker, F., Vogels, T., Bakermans-Kranenburg, M. J. in van IJzendoorn, M. H. (2013). The prevalence of child maltreatment in the Netherlands across a 5-year period. *Child Abuse and Neglect*, 37(10), 841–851.
- Gil, A. P. M., Kislava, I., Santos A. J., Nunes, B., Nicolau, R. in Fernandes, A. A. (2014). Elder abuse in Portugal: Findings from the first national prevalence study. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 27(3), 174–195.
- Giraldo-Rodríguez, L. in Rosas-Carrasco, O. (2012). Development and psychometric properties of the geriatric mistreatment scale. *Geriatrics and Gerontology International*, 13(2), 466–474.
- Goergen, T. (2001). Stress, conflict, elder abuse and neglect in German nursing homes: A pilot study among professional caregivers. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 13(1), 1–26.
- Government Accountability Office. (2011). *Stronger federal leadership could enhance national response to elder abuse: Report to the chairman, special committee on aging, U.S. senate*. <https://www.gao.gov/new.items/d11208.pdf>
- Gunther, J. (2011). *The 2011 Utah economic cost of elder financial exploitation*. Utah Division of Aging and Adult Services.

- Habjanič, A. in Lahe, D. (2012). Nasilje nad starejšimi slabega zdravja v domačem okolju in domovih starejših občanov. *Obzornik zdravstvene nege*, 46(1), 37–45.
- Harbin, H. T. in Madden, D. J. (1979). Battered parents: A new syndrome. *American Journal of Psychiatry*, 136(10), 1288–1291.
- Hlebec, V. in Mali, J. (2013). Tipologija razvoja institucionalne oskrbe starejših ljudi v Sloveniji. *Socialno delo*, 52(1), 29–41.
- Holt, A. in Shon, P. C. (2016). Exploring fatal and non-fatal violence against parents: Challenging the orthodoxy of abused adolescent perpetrators. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(4), 915–934.
- Hudson, M. F. (1991). Elder mistreatment. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 3(2), 1–20.
- Hvalič Touzery, S. in Felicijan, P. (2003). Zloraba starih ljudi. *Samarijan: Glasilo Društva svetovalcev zaupni telefon Samarijan*, 1(3), 3–4.
- Jackson, L. (2009). *The cost of elder abuse in Queensland: Who pays and how much*. The Elder Abuse Prevention Unit - Qld. https://www.eapu.com.au/uploads/research_resources/Who_Pays_Financial_Abuse_QLD_SEP_2009-EAPU.pdf
- Jarjoura, G. R., Triplett, R. A. in Brinker, G. P. (2002). Growing up poor: Examining the link between persistent childhood poverty and delinquency. *Journal of Quantitative Criminology*, 18(2), 159–187.
- Johnson, B., Richert, T. in Svensson, B. (2018). Parents as victims of property crime committed by their adult children with drug problems: Results from a self-report study. *International Review of Victimology*, 24(3), 329–346.
- Kageyama, M., Yokoyama, K., Nakamura, Y., Kobayashi, S. in Fuji, C. (2018). The coping process of Japanese parents who experience violence from adult children with schizophrenia. *Archives of Psychiatric Nursing*, 32(4), 549–554.
- Kanduč, Z. (2001). Družina in nasilje: Nasilje družine in nasilje v družini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52(1), 11–20.
- Kerbler, B. (2012). Stanovanjsko varstvo starejšega prebivalstva v Sloveniji: Domo- vi za starejše in lastniško zasedena stanovanja. *Revija za geografijo*, 7(1), 101–114.
- Kerbler, B., Sendi, R. in Filipovič Hrast, M. (2017). Odnos starejših ljudi do doma in domačega bivalnega okolja. *Urbani izziv*, 28(2), 18–31.
- Klun, M. in Frangež, D. (2019). Nasilje odraslih otrok nad starši: Pregled literature in povezava z nasiljem nad starejšimi. *Varstvoslovje*, 21(3), 283–303.
- Kopčavar Guček, N. (2015). Starost in demenca kot dejavnika tveganja za izpostavljenost nasilju v družini. *Revija ISIS*, 24(12), 24–26. http://www.prepoznaj-nasilje.si/docs/default-source/izdelki/kopcavar_starost-in-demenca-12-15.pdf?sfvrsn=2
- Kosberg, J. I. (1988). Preventing elder abuse: Identification of high risk factors prior to placement decisions. *The Gerontologist*, 28(1), 43–50.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. in Lozano, R. (ur.). (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.
- Lachs, M. S., Williams, C., O'Brien, S., Hurst, L. in Horwitz, R. (1997). Risk factors for reported elder abuse and neglect: A nine-year observational cohort study. *The Gerontologist*, 37(4), 469–474.
- Lanctot, N., Cernkovich, S. A. in Giordano, P. C. (2007). Delinquent behavior, official delinquency, and gender: Consequences for adulthood functioning and well-being. *Criminology*, 45(1), 131–157.

- Lee, L., Kotch, J. B. in Cox, C. E. (2004). Child maltreatment in families experiencing domestic violence. *Violence and Victims*, 19(5), 573–591.
- Lifespan of Greater Rochester. (2011). *Under the radar: New York state elder abuse prevalence study (Self-reported prevalence and documented case surveys-final report)*. Weill Cornell Medical Center of Cornell University, New York City Department for the Aging. <https://ocfs.ny.gov/main/reports/Under%20the%20Radar%2005%2012%2011%20final%20report.pdf>
- Litwin, H. in Sapir, E. V. (2009). Perceived income adequacy among older adults in 12 countries: Findings from the survey of health, ageing, and retirement in Europe. *The Gerontologist*, 49(3), 397–406.
- Margolis, L. H. in Farran, D. C. (1984). Unemployment and children. *International Journal of Mental Health*, 13(1–2), 107–124.
- McCloskey, L. A. in Lichter, E. L. (2003). The contribution of marital violence to adolescent aggression across different relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(4), 390–412.
- MetLife. (2009). *Study: Broken trust-elders, family, and finances*. Metropolitan Life Insurance Company. <https://www.giaging.org/documents/mmi-study-broken-trust-elders-family-finances.pdf>
- MetLife. (2011). *The MetLife study of elder financial abuse: Crimes of occasion, desperation, and predation against America's elders*. Metropolitan Life Insurance Company. <https://www.giaging.org/documents/mmi-elder-financial-abuse.pdf>
- Milavec Kapun, M. (2014). Ko v starosti boli duša in telo. *Žarek dobrote: informativno glasilo Karitas*, 12(12), 7–9.
- Milavec Kapun, M. (2015). Vzroki za nasilje nad starejšimi. *Žarek dobrote: Informativno glasilo Karitas*, 13(1), 6–7.
- Mouton, C. P., Rodabough, R. J., Rovi, S. L. D., Hunt, J. L., Talamantes, M. A., Brzyski, R. G. in Burge, S. K. (2004). Prevalence and 3-year incidence of abuse among postmenopausal women. *American Journal of Public Health*, 94(4), 605–612.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (NASEM). (2016). Family caregiving roles and impacts. V R. Schulz in J. Eden (ur.), *Families caring for an aging America* (str. 73–123). The National Academies Press.
- Naughton, C., Drennan, J., Lyons, I., Lafferty, A., Treacy, M., Phelan, A., O'Loughlin, A. in Delaney, L. (2012). Elder abuse and neglect in Ireland: Results from a national prevalence survey. *Age and Ageing*, 41(1), 98–103.
- Neilson, L. C. (2004). Assessing mutual partner-abuse claims in child custody and access cases. *Family Court Review*, 42(3), 411–438.
- Nyugen Phan, T. T. (n. d.). *The »dark side of families«: Adult child to parent abuse*. <https://sites.google.com/view/adultchildtoparentabuse>
- Paulson, M. J., Coombs, R. H. in Landsverk, J. (1990). Youth who physically assault their parents. *Journal of Family Violence*, 5(2), 121–133.
- Payne, B. K. (2011). Abuse in the lives of older adults. V B. K. Payne (ur.), *Crime and elder abuse: An integrated perspective* (3. ed.) (str. 65–110). Charles C Thomas Publisher Ltd.
- Peterson, J. C., Burnes, D. P. R., Caccamise, P. L., Mason, A., Henderson, C. R., Wells, M. T., Berman, J., Cook, A. M., Shukoff, D., Brownell, P., Powell, M., Salamone, A., Pillemer, K. A. in Lachs, M. S. (2014). Financial exploitation of older adults: A population-based prevalence study. *Journal of General Internal Medicine*, 29(12), 1615–1623.

- Pillemer, K. in Finkelhor, D. (1988). The prevalence of elder abuse: A random sample survey. *The Gerontologist*, 28(1), 51–57.
- Pillemer, K. in Suito, J. J. (1988). Elder abuse. V V. B. van Haset, R. L. Morrison, A. S. Bellack in M. Hersen (ur.), *Handbook of family violence* (str. 247–271). Plenum Press.
- Pillemer, K., Burnes, D., Riffin, C. in Lachs, M. S. (2016). Elder abuse: Global situation, risk factors, and prevention strategies. *The Gerontologist*, 56(2), 194–205.
- Raissan, K. M. (2015). Does unemployment affect child abuse rates? Evidence from New York State. *Child Abuse and Neglect*, 48(October), 1–12.
- Rithcie, C., Roth, D. in Allman, R. (2011). Living with an aging parent: »It was a beautiful invitation«. *Journal of the American Medical Association*, 306(7), 746–753.
- Schiamborg, L. B. in Gans, D. (1999). An ecological framework for contextual risk factors in elder abuse by adult children. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 11(1), 79–103.
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. in Li, S. (2010). *Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to congress*. U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.
- Shook Slack, K., Holl, J. L., McDaniel, M., Yoo, J. in Bolger, K. (2004). Understanding the risk of child neglect: An exploration of poverty and parenting characteristics. *Child Maltreatment*, 9(4), 395–408.
- Smith, J. R. (2015). Expanding constructions of elder abuse and neglect: Older mothers' subjective experiences. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 27(4–5), 328–355.
- Spencer, C. (1996). *Diminishing returns: An examination of financial abuse of older adults in British Columbia*. Gerontology Research Centre, Simon Fraser University.
- Staggs, S. L. in Riger, S. (2005). Effects of intimate partner violence on low-income women's health and employment. *American Journal of Community Psychology*, 36(1–2), 133–145.
- Stankunas, M., Avery, M., Lindert, J., Kalediene, R., Edwards, I., Di Rosa, M., Torres-Gonzales, F., Ioannidi-Kapolou, E., Barros, H., Sauliune, S. in Soares, J. J. F. (2016). Abuse in the elderly – cost driver in a health care system: A letter to editor. *Population Health Management*, 19(3), 224–225. <http://doi.org/10.1089/pop.2015.0178>
- Statistični urad RS. (2015). *Vsaka sedma družina v Sloveniji je zunajzakonska skupnost, med družinami z otroki, starimi do 6 let, vsaka tretja*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5465>
- Statistični urad RS. (2018). *Vsaka peta dvostarševska družina je zunajzakonska skupnost*. <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7725>
- Steinmetz, S. K. (1978). Battered parents. *Society*, 15(5), 54–55. <https://doi.org/10.1007/BF02701616>
- Storey, J. E. in Perka, M. R. (2018). Reaching out for help: Recommendations for practice based on an in-depth analysis of an elder abuse intervention programme. *British Journal of Social Work*, 48(4), 1052–1070.
- Stratton, D. C. in Moore, A. J. (2007). Fractured relationships and the potential for abuse of older men. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 19(1–2), 75–97.

- Tajima, E. A. (2000). The relative importance of wife abuse as a risk factor for violence against children. *Child Abuse and Neglect*, 24(11), 1383–1398.
- Tran, N. K., van Berkel, S. R., van IJzendoorn, M. H. in Alink, L. R. A. (2018). Child and family factors associated with child maltreatment in Vietnam. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0886260518767914>
- Tsui, K. L., Chan, A. Y., So, F. L. in Kam, C. W. (2006). Risk factors for injury to married women from domestic violence in Hong Kong. *Hong Kong Medical Journal*, 12(4), 289–293.
- Ulman, A. in Straus, M. A. (2003). Violence by children against mothers in relation to violence between parents and corporal punishment by parents. *Journal of Comparative Family Studies*, 34(1), 41–60.
- Von Heydrich, L., Schiamborg, L. B. in Chee, G. (2012). Social-relational risk factors for predicting elder physical abuse: An ecological bi-focal model. *The International Journal of Aging and Human Development*, 75(1), 71–94.
- Wiglesworth, A., Austin, R., Corona, M., Schneider, D. Liao, S., Gibbs, L. in Mosqueda, L. (2009). Bruising as a marker of physical elder abuse. *Journal of the American Geriatrics Society*, 57(7), 1191–1196.
- Wolff, J. L., Spillman, B. C., Freedman, V. A. in Kasper, J. D. (2016). A national profile of family and unpaid caregivers who assist older adults with health care activities. *The Journal of the American Medical Association*, 176(3), 372–379.
- World Health Organization. (2020). *Ageing and life-course: Elder abuse*. https://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/en/
- Wright, B. R. E., Caspi, A., Moffitt, T. E., Miech, R. A. in Silva, P. A. (1999). Reconsidering the relationship between SES and delinquency: Causation but not correlation. *Criminology*, 37(1), 175–194.
- Zielinski, D. S. (2009). Child maltreatment and adult socioeconomic well-being. *Child Abuse and Neglect*, 33(10), 666–678.

O avtorici:

Monika Klun, magistrica varstvoslovja in doktorska študentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija. E-pošta: monika.klun@student.um.si